

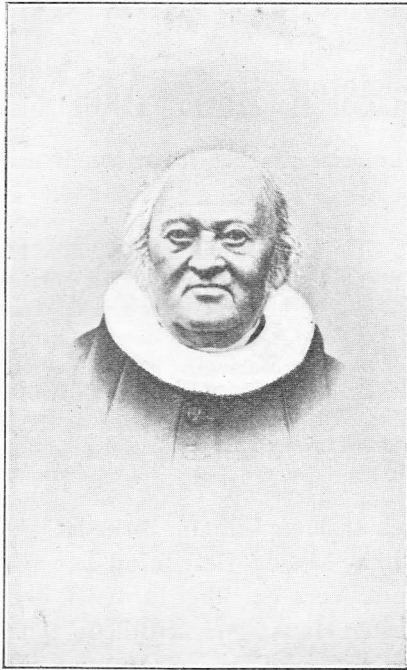
Præsten Hans Agerbek.

En Levnedstegning af J. Hammer, Hillerslev.

„Man stedse foran ham saa,
Da Troens Morgen brød sin Taage;
En Fader var han for Guds Smaa,
Og aabned dem sin Kirkes Laage;
De stimled til fra Nær og Fjern, —
Han stod for dem som Skjold og Værn;
Han aabned dem sit Hus i Trængsel,
Mens andre kasted dem i Fængsel.“

Saaledes skildrer Vilhelm Birkedal i et Vennedigt den Mand, hvis Liv og Betydning her skal fortælles. I ovenstaaende Vers er tillige antydet den Baggrund, hvorpaa Præsten Hans *Agerbeks* Billede tydeligst træder frem: Den Gang, da Troens Morgenskjær i Begyndelsen af forrige Hundrebaar begyndte at fordrive den rationalistiske Taage, der laa som Rimfrost over Kirkelivet her hjemme. Her skal ikke gives nogen Skildring af Rationalismen, men derimod som Indledning en kort Omtale af Forsamlingsfolkene. Det var jo for disse »Guds Smaa«, at Agerbek i det mindste her paa Fyen blev »en Fader« og aabned Kirke og Hjem. Da var »Guds Ord dyrt i Land« i den Forstand, som

Grundtvig 1810 giver det Udtryk i sin Dimisprædiken: »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus.« De af den gamle Tro fik da selv søge sig Opbyggelse i gudelige Forsamlinger, hvor Lægmand førte Ordet, hvor man sang Kingos Salmer, læste den hellige Skrift, Luthers

— Pastor Hans Agerbek. —

Prædikener og andre gudelige Bøger, nærmest af pietistiske eller hernhutiske Forfattere. Paa Fyen var man tidligst med i det at holde gudelige Forsamlinger, særlig paa Vestfyn, hvor der var enkelte ikke rationalistiske Præster, saaledes Jørgen *Mygind* i Dreslette († 1777) og hans samtidige: Præsten Laurits *Lillelund*

i Jordløse og Jakob *Hee* i Øster Hæsinge. Det var Degnen Peder *Møller* i Vester Hæsinge, der 1745 var den første, som begyndte at holde gudelige Forsamlinger i sit Hjem, hvortil Folk ikke blot fra Sognet, men langvejs fra mødte. Ud fra den Klage, som hans egen Sognepræst, Provst *Nykirke*, indgav til Biskoppen, ser vi, at det slemme, Degnen foretog sig, var i disse Forsamlinger at læse og udlægge den hellige Skrift. Fyns daværende Biskop Christian Ramüs og nærmeste Efterfølger paa Bispestolen fik meget at gøre med de gudelige Forsamlinger, thi de dukkede snart op overalt paa Fyn, særlig i Begyndelsen af det 19. Hundredaar, og da havde Fyn i Skomagersonnen fra Kjøbenhavn Dr. theol. Peder *Hansen* og dennes Efterfølger fra 1810, Frederik *Plum* faaet rationalistiske Biskopper. Man skred nu skarpt ind mod de gudelige Forsamlinger, ja forfulgte dem ud fra en kongelig Forordning af 13. Januar 1741, hvori det under streng Straf var forbudt Lægmand at rejse rundt og tale i gudelige Forsamlinger, ja hvori disse i det hele taget var forbudt medmindre de holdtes med Sognepræstens Billigelse og Nærværelse. Kjerthemindedegnen med Vækelsen fra Ole Henrik *Svane* og Kristen *Madsen* fra Bregnør blev vel særlig Brændpunktet for de gudelige Forsamlinger og Forfølgelsen mod disse, men ogsaa i Midtfyn, hvor Agerbek fik sin Virksomhed, var de gudelige Forsamlinger talrige, saaledes i Aarslev, Sønderhøjrup, Vantinge, Espe, Nybølle og Kværndrup. Af de bekendte Lægmand, som i Midtfyn baade før og sammen med Agerbek holdt gudelige Forsamlinger, skal her kun nævnes Rasmus *Ottesen* fra Davinde og den fra samme Sogn senere bekendte Rigsdagsmand for Verninge og Kjerteminde Cornelius *Petersen*, Peter *Larsen* Skreppenborg, Anders *Gamborg*

og Johan *Nielsen* fra Skaarupør. Mænd, som ofte maatte lide baade Fængselstraf og Bøder, fordi de holdt gudelige Forsamlinger. Hvem der her ønsker en udførlig og interessant Fremstilling af den gudelige Forsamlingsbevægelse paa Fyn henvises til *Frederik Nygårds Bog*: »Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar.«

Dette kun til Forstaaelse af, at det var i en fynsk Præstegaard, fra gammel Tid ombølget af de gudelige Forsamlinger, at Hans Agerbek, den 1. Febr. 1798, første Gang saa Lyset, det blev i en af de gudelige Forsamlinger stærkt paavirket Egn, han fik sin Manddomsgjerning, og det blev i den før nævnte Jakob Jensen Hee's Præstegaard i Øster Hæsing, at han kom til at leve sine Barndomsaar og afslutte sit velsignelsesrige Liv.

Som et Menneskeliv ikke blot maa ses i den Del, som falder i Dagens Daad, men i dets Forbindelse med Slægten. — Der ligger saa meget i det gamle Ord fra Sinaj, om Gud Herren, der velsigner i de tusinde Led over dem, som elske Gud — saadan gaar Hans Agerbeks Slægtrødder ned til fromme Mennesker, paavirket og præget af de gudelige Forsamlinger. Paa Mødrene Side har hans Slægt i over 200 Aar som Præster været knyttet til Øster Hæsingehillerslev Menigheder. Hans Fader skal, hvad jo ogsaa Navnet, Hans Adolf, antyder, paa Mødrene Side nedstamme fra Pietismens fromme Salmedigter Hans Adolf Brorson. Passer dette, saa har vi da her den naturlige Kilde til den lille Salmeaare, der saa smukt har ytret sig hos Hans Agerbek. Følger vi hans Fædrene Slægt langt tilbage, finder vi den som vakte, driftige, vestjyske Bønder i Landsbyen Agersbæk ved Varde.

Hans Agerbek er født i Skydebjerg Præstegaard paa Fyn. Her var hans Fader, Hans Adolf Agerbek, Sognepræst, tidligere havde han været residerende Kapellan i Faaborg og da plejet Venskab med den før nævnte, fra den vestfynske Vækkelse kendte Præst Lavrids Lillelund i Jordløse. Moderen var Helene Birthe Marie Bachmann, Datter af Provst Hans Peter Bachmann i Øster Hæsinge og en Datterdatter af den ligeledes før nævnte af de første Forsamlingsfolk skattede fromme, troende, men lidt ængstelige Jakob Hee i Øster Hæsinge.

Kun 1¹/₂ Aar gammel mistede Hans Agerbek imidlertid sin Fader, og da ogsaa Moderen døde 5 Aar efter, blev den lille forældreløse Dreng 1805 sat i Huset hos sin Moders Søster, der var gift med Præsten Zeuthen Euler *Svitzer* i Øster Hæsinge. Han fik her gode og kærlige Plejeforældre, nød Opdragelse og Undervisning sammen med Svitzers egne Børn, og paa Undervisningen blev intet sparet. Alt tyder paa, at Svitzer var en af de ægte rationalistiske Præster, saa der omhyggelig blev sørget for Hjærtens Uddannelse, hvorimod Hjærtets barnlige Trosliv nok blev mindre paaagtet. Ud fra Samtaler med den gamle Svitzers Konfirmander faar man det Indtryk, at han var en haard Mand udi Katekisationen, hvor Tampen godt kunde blive svungen selv inden for Kirkens Mure. Nogen dyb kristelig Paavirkning fra sin Barn-dom af spores ikke hos Agerbek, senere maatte han som faa ind i Sjælekampenes Skjærsild.

Af Naturen var han velbevaret af en stille, indadvendt og yderst vindende Karakter, saa han blev sine Læreres Yndling. Som Lærere i Øster Hæsinge Præstegaard, havde han cand. philos. Strøm, Fader til den senere bekendte Overlærer ved Odense Latin-

skole, dernæst forhenværende Adjunkt Mathias Wind Schandorph, en meget begavet Mand med store Eksaminer, men uden videre Evne til at undervise og tilmed saa sær og original, at det var umuligt for Børnene — dog ikke Agerbek — at undlade at holde Sjøv med ham. Tilsidst havde han som Lærer den senere saa berømte Fynbo, Skrædersønnen Niels Mathias *Pedersen* fra Sanderum, Danmarks betydeligste Litteraturhistoriker, der Side om Side med Oehenschlæger og Grundtvig vilde vække Folkeanden her hjemme ved at stille den Fortidens Daad for Øje. Niels Mathias Pedersen fik stor Betydning for Agerbeks aandelige Udvikling. 1813 blev Agerbek konfirmeret i Øster Hæsing Kirke og tre Aar senere sat i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn. 1817 blev han saa Student med første Karakter. Bestemmelsen fra hans Plejeforældres Side var nu, at han skulde studere til Præst; om han selv paa dette Tidspunkt havde Lyst dertil, er tvivlsomt. En af Agerbeks bedste Venner og Latinskolekammerat fra de Aar var Johan Peter Østrup, denne var alt fra Drengaaarene vakt i alvorlig kristelig Retning og vidnede for sine Kammerater; nogle spottede ad ham, og selv Agerbek betragtede denne sin Vens inderlige Trosliv for Sværmeri og mente, han kunde finde Frelse og Fred i sit dydige, ærbare Liv uden at trænge til en Frelser og Forsoner. Han skulde snart erfare Hulheden i en saadan Opfattelse.

Ved Statsbankerotten 1813 havde Agerbek mistet største Delen af sin Fædrearv og maatte nu, da han var bleven Student, af økonomiske Grunde søge en Huslærerplads, og en saadan fik han hos Pastor Brandt i Gamtofte, Fader til den senere bekendte Præst, Jens Sofus *Brandt* i Ollerup. Her i Gamtofte Præstegaard kom meget Præsten fra Assens, Jens *Hornsyld*, en af de

gammeldagstroende Præster, en ejendommelig, men betydelig Personlighed. Agerbek har selv sagt, at han af den Mand blev ramt „paa det ømme Sted“, og Evighedsspørgsmaalet trængte alvorligt ind paa ham. Naar han hørte Jens Hornsyld, den gamle Mand med de hvide Haar, de store brune, milde Øjne, synge med inderlig trosvarm Stemme de gamle Salmer, da var det for Agerbek, som hørte han Toner fra en højere, anelsesfuld dragende Verden.

Der var kun $\frac{1}{2}$ Mil fra Gamtofte Præstegaard til Assens. Agerbek hørte ofte Jens Hornsyld prædike og havde ofte Samtale med ham, og den store Kjærlighed til den hellige Skrift og den ejendommelige Forstand paa den, som Agerbek senere gav saa smukke og rige Vidnesbyrd om, den er sikkert alt bleven vakt i Ungdommen under Paavirkningen af Jens Hornsyld, der var en af dem i sin Samtid, som sad inde med det grundigste og dybeste Indblik i de hellige Skrifter. Her et lille Træk om dette trosvarme, sandhedskjærlige Vidne midt i Rationalismens Blomstringstid: Jens Hornsyld havde paa Herregaarden Frederiksgave forevist en meget rig Billedsamling for Fyns Guvernør Prins Kristian, den senere Kristian den 8de. Prinsen var saadan bleven betaget af den gamle Mands rige Underholdning, at han ved Afskeden sagde: »Hvor De har glædet mig meget, har De nu et Ønske, da sig det, og er det mig muligt, skal det blive opfyldt.« Da blev Jens Hornsyld alvorlig, saa paa Prinsen, lagde sin Haand paa hans Skuldre: »Saa skal dette være mit Ønske og min Bøn,« sagde han, »at Deres kongelige Højhed maa blive i Deres Daabspagt alle Deres Livs Dage.«

Den Mand var det, som gav Agerbek det Stød

i Evighedsbevægelsen, der nu ogsaa gjorde ham til en ret theologisk studerende.

1821 finder vi atter Agerbek i Kjøbenhavn, boende paa Regensen og nu ivrigt studerende Theologi, særlig fordybende sig i den hellige Skrift; men Evighedsspørgsmaalet, sat i Bevægelse af Jens Hornsyld, blev nu for ham et personligt brændende og kom til at dreje sig om hans egen Sjæls evige Frelse. Han kom ind i en dyb alvorlig Sjælekamp, hvor Tvivl og Anfægtelser bølgede gennem hans Sjæl. Han stred en Jakobs Kamp med Gud i Bønnen og bad: »Jeg slipper dig ikke Herre! før du faar velsignet mig.« Og Agerbek blev selv en Bønnens Mand som faa. Men i sin Nød søgte han hen til Grundtvig; for det følte han, denne vilde og kunde forstaa ham. Grundtvig, der i mange Aar havde levet som »Bibelenes ensomme Kæmpe«, men nu var Præst ved Vor Frelzers Kirke paa Kristianshavn, samlede mange, ikke mindst unge alvorlige Mennesker, om sin Forkyndelse. Agerbek søgte Grundtvig i dennes lille, tarvelige Hjem, og det var Samtalerne her, der klarede for ham Tvivlens og Anfægtelsens Skjær, og Guds Freden sænkede sig ned over hans Hjærte. Fra da af stod Agerbek i et inderligt og taknemligt Forhold til Grundtvig. Han fulgte nøje med i dennes kommende Kamp mod Rationalismen. Han fandt selv sit eget kirkelige Stade i den grundtvigske Opfattelse. Noget af det sidste, vi har fra Agerbeks Pen — hvad senere skal omtales — er et lille indholdsrigt Skrift til Forsvar for Grundtvigs kirkelige Opfattelse.

1822 blev Agerbek theologisk Kandidat med første Karakter. Studenterlivet havde han ikke taget meget Del i, det laa ikke for hans stille, indadvendte

Karakter. Dog i sin Onkel Gehejmelegationsraad Pløyens Hjem og hos Grundtvig havde han Lejlighed til at blive kjendt med og paavirket af mange af Datidens betydelige Mænd saaledes Adam Oehlen-schläger, Professor Høyen og den fromme Bibeltheo-log Tholuck. Med flere af sine jævnaldrende sluttede han inderligt varigt Venskab. De satte Pris paa ham trods det noget kejtede, undselige og til Tider slemme tankefraværende, der var over ham.

Den Distraction, som i hans ældre Aar ofte blev meget generende baade for ham selv og hans Om-givelser, kunde allerede i de unge Aar ytre sig stærkt og give Anledning til morsomme Scener. Her en af de mange: En Gang, medens Agerbek boede paa Regensen, gik han saaledes ud af sit Værelse tværs over Gangen og menende, det var sin egen Dør, aflukkede han sin Genbos, stak Nøglen i Lommen og gik. Indenfor sad en bekjendt Manuduktør og læste med sine Elever. Da de nu ved Timens Slut-ning skulde ud, var Døren jo aflaaaset, og Udfarten maatte foregaa gjennem Vinduet til Gaden. Heldigvis laa Manuduktørens Værelse i Stuetagen. Først da Agerbek kom hjem og fandt èn Nøgle i sin egen Dør og èn i sin Lomme, blev Sagen opklaret. Men Manuduktøren sagde leende: »Gud ske Lov, det var Dem Agerbek, det er jeg glad ved, for saa ved jeg, at det ikke er sket af Ondskab; jeg var bange for, at nogen havde gjort det af Kaadhed, det vilde jeg være bleven vred over, men paa Dem er jeg slet ikke vred.«

Den 19. Marts 1823 blev Agerbek, 25 Aar gammel, præsteviet for at overtage Stillingen som personel Kapellan hos Sognepræsten for Vemmeløv og Hem-mershøj Menigheder i Sjælland.

I disse sine første Præsteaar kom han til at pleje et rigt Samliv med sin bedste Ungdomsven Johan Peter Østrup, som da var Lærer ved Borger-skolen i Slagelse og samtidig Kapellan hos Sognepræsten Bastholm. Der gik sjælden nogen Uge, uden at de to Venner i det mindste kom en Gang sammen. Østrup var et godt Stykke forud for Agerbek i kristelig Udvikling, og navnlig havde han altid en urokket Barnetro. Og da Agerbek nu tillige fandt, at denne Tro havde vundet i Klarhed og Fremvækst, i Frimodighed, i Besindighed og hjertelig Kjærlighed, saa havde han særdeles godt af Samlivet med denne sin bedste Ven. Aldrig kunde han glemme de mange glade og berigende Timer, han havde nydt i dennes Selskab.

Kirkegangen i St. Pederskirken i Slagelse, som under den renlivede Rationalist Præsten og Redaktøren Hans Bastholm var svunden ind til 3 a 4 foruden Præsten, Degnen og de 12 Kordrenge, den begynde nu at voxe under Østrups trosvarme Forkyndelse. Ja da et halvt Aar var gaaet, var Kirken saa fuld, at mange maatte gaa uden at kunne faa Plads. Agerbek hørte nu og da Østrup prædike og glædede sig over Kraften og Varmen deri og Sproget, der var saa jævn og letfattelig for alle. Agerbeks egen Maade at prædike paa blev i ikke liden Grad præget af Østrups Forkyndelse.

Det var ogsaa i disse Aar, at Hans Agerbek nu og da gjæstede sin Plejefader Provst Svitzer i Østerhæsing. Her traf han sammen med Plejefaderens Søsterdatter Marie Frisenberg, Datter af Godsejer Johannes Frisenberg til Gislingegaard i Sjælland. Hun var tre Aar ældre end Agerbek. Han blev snart indtaget i hende, men det at faa friet laa ikke let

for ham. Saa en Høstferie, da begge var paa Besøg i Østerhæsinge Præstegaard, og de to var alene sammen, overrakte Agerbek hende et Frierbrev og samtidig en Blyant, idet han bad hende blot skrive: Ja eller Nej, bag paa Brevet. Dette skette ved et gammelt Lysthus i Haven, om hvilket der fortælles, at her var flere Par i Slægten bleven forlovet. Marie skrev Ja, men undselig og bevæget, som hun var, sagde hun, idet hun gav ham Brevet: »Men De maa ikke sige det til dem derinde.« »Jo vist maa jeg sige det — jeg maa sige det«, raabte den heldige Bejler himmelhøjt og stormede ind i Lysthuset for at fortælle Slægt og Venner den glædelige Nyhed.

Efter saa i 4 Aar at have været personel Kapellan blev Agerbek, den 23. Februar 1827, udnævnt til residerende Kapellan for Thisted og Sognepræst for Skinnerup Menighed. To Maaneder efter ægteviedes han i Østerhæsinge Kirke med Marie Frisenberg. Han fik i hende en kjærlig og trofast Hustru, der tillige var praktisk dygtig paa Husvæsenet og det økonomiske Omraade, hvilket sidste aldrig rigtig kom til at ligge for Agerbek.

I Thisted udfoldede Agerbek paa mange Maader en velsignet Virksomhed. Mulig paavirket af Østrups Exempel lod han sig ikke nøje med sin præstelige Virksomhed i Thy, men han tog sig tillige en stor Skolevirksomhed paa. Han oprettede i Thisted en Privatskole, der efter Elevernes Udsagn var en fortrinlig Skole. Kunde de end fortælle mange morsomme Træk fra Skoletiden om Agerbeks Distraktion, saa stod han dog for dem som en ypperlig Lærer, hvem de kom til at skylde meget. Blandt Eleverne nævnes F. Langeland, Ulrik og Christian Carstensen, L. M. Schourup, P. Kjerulf og flere. Paa sine Kon-

firmander kom Agerbek dør som under hele sin præstelige Virksomhed til at øve en stor Indflydelse. Blandt hans første Konfirmander maa nævnes en, hvis Navn har udmærket god Klang blandt mange Danske nemlig den senere berømte danske Generalkonsul H. Pontoppidan i Hamborg. Han gik i Aaret 1827 til Forberedelse hos Agerbek, og aldrig kunde han glemme den kjærlige og indtrængende Maade, hvormed han formanede de unge, advarede dem for Livets Fristelser og indprentede dem »kristelig Aand, Moral og Levemaade«. Til sin sidste Stund mindedes han Agerbek med den største Agtelse, Kjærlighed og Taknemlighed.

Medens Agerbek var Præst i Thisted, gik dør i Skolen en Dreng, som senere fik en stor Gjærning paa Fyn og en rig Betydning for dansk Aandsliv. Det var *Kristen Kold*, født i Thisted, den 29. Marts 1816. Kolds Moder elskede Agerbek, han blev hendes Præst. Hun kunde, som Kold selv fortalte det ved det store Vennemøde i København 1866, »græde og slaa i Bordet og skjænde paa alle andre Præster og Oplysere, naar hun kom i Tanker om Agerbek; som han var, skulde de andre være«. Saa hørte Kold selv Agerbek i Skolen, og han blev saa glad ved at høre ham, at da han kom hjem, bad han sin Moder om Lov til at gaa op til Agerbek. Først sagde Moderen nej, men da Drengen trængte paa, fik han Lov. Imidlertid var Drengens Mod langt nede, da han stod i Præstens Forstue; dog det kom hurtigt igjen, da Agerbek selv lukkede op og talte venligt med ham. »Jeg var saa glad over mit Besøg hos Agerbek, og er det den Dag i Dag«, fortalte Kold ved nævnte Møde, »han sagde mig noget, som mit Hjærte blev

glad ved, og det var just ikke Tilfældet med det, man til daglig Brug hørte i Skolen«.

Fra Thisted flyttedes Agerbek 1830 til Bredstrup Sognekald ved Fredericia. Her kom han første Gang rigtig i Berøring med Forsamlingsfolkene og deres Lægprædikanter. Et Forhold, som kom til at gribe dybt ind i baade Agerbek og hans Hustrus Liv.

Hvor der var en Præst af den gamle Tro, søgte nemlig Lægprædikanterne ind, og da Agerbek var kjendt som en saadan, gjæstedes han nu og da af fynske og jydsk Lægprædikanter paa deres Rejse mellem de to Landsdele. Saadan kom ogsaa til ham, har Agerbek selv fortalt, en jydsk Lægprædikant, en Rokkedrejer Jens Andersen, der flere Gange var bleven straffet, fordi han holdt gudelig Forsamling. I Begyndelsen saa det ikke ud til, at Besøget skulde spænde godt af, thi Jens Andersen, der var af den strænge Pietisme, traadte ind med de Ord: »Jeg troede, jeg kom til en troende Præst, men ser, at jeg er kommen til en skinnende Djævel.« Han havde nemlig ved at gaa gjennem Gaarden set nogle Børn spille Kegler derude, og dette var jo for Pietisten som en rød Klud. Man kom imidlertid i Samtale, og det var særlig Agerbeks Hustru, der tørnede sammen med »den stærke Jyde«. Men det endte med, at Rokkedrejeren drejede saadan omkring med Marie Agerbek i hendes vantro Tankes Ring, at hun maatte give tabt, ikke blot af Mangel paa Forstandsgrunde, men fordi Manden saadan rørte ved hendes Hjærte, at dets dybe Trang til Naaden brød igennem; og hun hørte fra den Stund til »de fromme, stærke Kvinder, der vil lægge alt for Jesu Fod«. Agerbeks Hustru var af Naturen en stærk og aandelig udviklet Kvinde og havde længe kæmpet imod det at blive en levende

troende Kristen, nu var det naaet. Ydmyg og taknemlig har Agerbek selv fortalt, at hvad han ikke selv havde magtet, havde hin Mand af Gud faaet Naade til.

Skjønt Agerbek ikke kunde samstemme med hin »stærke Jyde«s overdrevne Strængthed i Domme og snævre Syn paa et kristent Menneskes Frihed, maa denne alligevel have omtalt ham godt paa Fyn. Thi kort Tid efter fik Agerbek Besøg af en opvakt Fynbo, og i denne vistnok Peder Larsen, Skreppenburg, fik han et langt lysere Syn paa Forsamlingsfolkene. Agerbek fortæller selv: »I ham lærte jeg at kjende en Mand, som gav mig meget høje Tanker om de Opvakte paa Fyn. Ikke paatrængende, men stille og beskeden kom han til mig. Snart ledede jeg Samtalen hen paa Kristendommen, hvori han levede og rørte sig. Først da blev han ordrig, og jeg forundredes over den Klarhed, med hvilken han udtalte sig om Kristendommens dybeste Lærdomme, saa simpelt, at et Barn kunde fatte det, saa hjærteligt, at Taarerne trængte sig frem i mine Øjne. Aldrig havde jeg før troet det muligt, at en Bonde kunde have saadan Oplysning i Kristendommen. Han kom flere Gange til mig. Hans Selskab var ikke alene til stor Velsignelse for mine Tjenestefolk, men ogsaa til sand Oplysning for mig og min Familie.

En kort Tid efter dette Besøg blev Agerbek, den 12. Februar 1834, forflyttet til Espe og Vantinge Sognekald paa Fyn. Her kom han midt ind i de gudelige Forsamlings Egn. En af de første Søndage, efter at Agerbek havde tiltraadt sit ny Embede, kom en Mand fra Vantinge til ham og bad ham være til Stede ved en gudelig Forsamling, han ønskede afholdt i sit Hjem. Da Agerbek kom derhen, var

der saa mange Mennesker, at Huset paa ingen Maade kunde rumme dem, og i hele Landsbyen var der stor Bevægelse.

Men nu iførte Agerbek sig sin Præstekjole, lukkede Kirken op, indbød alle og prædikede for dem.

Hin Vaarsøndag 1834 blev en betydningsfuld Dag ikke blot i Agerbeks Liv, men i Forsamlingsfolkenes Historie. Ikke ændsede han, hvad hele Præsteskabet og Folk i Almindelighed vilde sige om ham, naar han nu stillede sig i Spidsen for »de Hellige« fra alle de omliggende Sogne. Det følte han, svigtede han nu, hvad vilde der saa blive af hans egen Præstegjærning og af de mange »Opvakte«, der netop nu syntes at trænge til en Præsts kjærlige Vejledning og Bistand. Der skulde Mod til, men Agerbek denne ellers saa stille og lidet fremtrædende Mand han fik af Gud det Mod, da det tiltrængtes. Han prædikede i den tætfuldte Kirke til Folkets Glæde og »Opbyggelse«.

Nu holdt Agerbek Forsamling hver Søndag Eftermiddag, vekselsvis i Espe og Vantinge Kirker, ligeledes i sit Hjem og i enkelte andre af de Opvaktets Hjem, saaledes i Kristen Larsens Gaard i Vantinge og hos Enken Maren Larsen i Nybølle. Her talte ogsaa flere af Forsamlingsfolkenes kendte Prædikanter: Poul *Jensen* fra Aarslev, Peter *Larsen Skreppeborg*, Cornelius *Petersen* fra Davinde og Johan *Nielsen* fra Skaarupør. Overalt fra Fyn strømmede det vakte Lægfolk til Agerbeks Kirker, Bibellæsninger og Forsamlinger. I 1834 skriver Jakob Chr. Lindberg: »Man kan komme paa hvad Kant af Fyn, det skal være, man vil alle Vegne træffe paa Folk blandt de Opvakte, som have hørt Agerbek, og som med stor Glæde taler om ham og hans Bibellæsninger

i de ovennævnte Forsamlinger. Og skjønt de Kristne fra Kjørteminde, Svendborg, Faaborg, Assens og Midelfartegnen vel maa gøre en Rejse paa 8 til 10 Mil for at kunne høre ham, afholder det dem dog ikke fra at komme saavel til hans Prædikener som til hans Forsamlinger, hvor han altid har Kirkerne ganske fulde.«

Nu var der et fredlyst Sted for dem og en Præst, der lukked op for dem, kærligt tog sig af dem og retledede dem.

Da Agerbek kom til Fyn, var Forfølgelsen mod det gudelige Forsamlingsfolk og deres Lægprædikanter endnu i fuld Flor baade fra Øvrighedens og de rationalistiske Præsters Side. Det var jo kun ti Aar, siden hin berømte Rettergang i Ellinge Kro havde fundet Sted, hvor Pøblen uhindret af Præsten Olivarius og Herredsfogeden hældte Brændevin i Halsen paa de anklagede Forsamlingsfolk og fulgte dem hjem under Stenregn. Et Optrin, som fremkaldte et Indlæg fra Grundtvig: »Om gudelige Forsamlinger«, indrykket i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« for 8de Februar 1825. Samme Begivenhed var vel medvirkende Aarsag til, at Fyns Guvernør, Prins *Christian*, sørgede for, at en kongelig Skrivelse til Fyns Biskop af 7. September 1824 mildnede Forholdene en Del, men dog ikke anderledes, end Forsamlingerne fremdeles blev bekæmpede, og Lægprædikanterne straffede. Det var mens Agerbek var i Espe, at Peter Larsen Skreppeborg paa en Rejse med Møder baade i Midt- og Sydfyn ogsaa kom til Lyø, hvor Sognepræsten modtog ham ved Landstigningen med en vældig Lussing. »Det er ikke saadanne Vaaben, De skal føre, Hr. Pastor«, svarede Peter Larsen roligt. Men Præsten føjede til: »Jeg ved nok, at I Skarn ikke bryder jer

om Præsterne, men jeg er Karantænekommissionær, og mig skal I respektere«. Der er imidlertid ikke noget saa ondt, det kan jo være Gavn for noget. Peter Larsen fortæller: Han havde en vældig Tandpine, da han kom til Øen, men Præstens Lussing fordrev den fuldstændig.

Men samtidig med, at Agerbek saadan straks efter sit Komme til sin Fødeø blev Forsamlingsfolkenes Præst, tilbød der sig ogsaa en Lejlighed, hvor han offentlig kunde aflægge Vidnesbyrd om, at han baade hørte til den gamle Kristendom, og at han var en i Ordets videste Forstand kirkelig Frihedsmand.

Den 22. April 1834 kom der en kongelig Befaling, i Følge hvilken der hos hele Rigets Gejstlighed skulde indhentes Erklæring om, hvorvidt der trængtes til Forandringer i Ritualet og den dertil hørende løvbefalede Alterbog. Fyns Biskop Faber udsendte straks et Hyrdebrev angaaende denne Sag, og ved Salling Herreds Præstekonvent, den 17. Juli s. A., oplæste saa den ny Sognepræst i Espe-Vantinge nogle Betragtninger, han i den Anledning havde skreven. Afhandlingen blev senere offentliggjort i Westengaards og Kalkars »Kristelig Kirketidende«.

Det er i Grunden, hvad man nu om Dage kalder Præstefrihed, Agerbek slaar til Lyd for i disse »Betragtninger«. Hans Bevisførelse er denne: Dersom Medlemmerne af den danske Kirke endnu, som i Aaret 1685, enstemmigt vedkjendte sig alle de 28 Artikler i den augsborgske Konfession, saa var intet mere ønskeligt, end at Alterbogen blev uforandret, kun i Formen varsomt ændret efter Tidens Sprog og Udtryksmaade. Men det ved jo alle, at der er mange i den danske Kirke, som ikke blot føler sig i Uoverensstemmelse med de 28 Artikler i den augsborgske

Konfession, men med selve de tre Troens Artikler. Et Ritual og en Alterbog, der indeholder denne Tro, vil altsaa kun være ønskelig for dem, som har bevaret den gamle evangelisk-lutherske Kristendomsopfattelse, og selv disse kan jo ikke ønske, at et saadant Ritual skulde paatvinges dem, der har en anden Tro. Thi ved Tvang vindes ingen Hjærter for Sandheden. Ellers vilde Frelseren have stiftet et verdsligt Kongerige, og hans Apostle have foretrukket Roms Kejserkrone for Martyrkronen. Kunde Peter opvække døde, saa kunde han vel ogsaa ved et Ord kaste de romerske Legioner til Jorden og sætte sig paa Neros Throne; men Korset var ham kjærere; thi derved kunde han vinde Sjæle, ved Tvang kunde han kun forhærde Sjæle. »Mit Rige er ikke af denne Verden«, siger Kristus.

Det er dernæst almindelig bekjendt, at der i vort Fædreland findes Præster, som føler deres Samvittigheder besværede ved at følge de hidtil anordnede Kirkeskikke og Formularer. Naar nu en saadan Præst har flere Hundrede Medlemmer i sin Menighed, som her dele Synsmaade med ham, ønsker ham som deres Sjælesørger, og naar han er en nidkjær, samvittighedsfuld Embedsmand, redelig i al sin Vandel, vilde det saa være retfærdigt, om han, fordi han ikke har den Tro, som for 200 Aar siden var alle Danskes, da skulde nedlægge sit Embede og bortsørge sine Dage i Uvirksomhed, Hunger og Ringeagt? En saadan Strenghed kan jeg dog næppe tro kunde finde Bifald af Landets Fader, vor ejegode Konge.

Paa den anden Side findes der Præster, som vil finde deres Samvittighed besværede ved et Ritual og en Alterbog, der ikke var et Udtryk af den gamle evangelisk-lutherske Tro — Selv er jeg blandt disses

Tal — Skulde nu vi, som have Landets Religion, nødes til at nedlægge vore Embeder, naar intet kan klages paa os, og naar dertil vore Menigheder er tilfredse med os. Den Fordring vil dog nok enhver finde ubillig.

Men som der gives Præster saa ogsaa Medlemmer af Menighederne, der hellere vilde gaa i Martyrdøden, end lade deres Børn døbe af en Præst, der forandrede én eneste Tøddel af Daabspagten, eller nyde den hellige Nadver af en Præsts Haand, som ikke erklærer den for Herrens sande Legeme og Blod. Skulde disse savne Sjæleføde eller endog drives til at overtræde Lovene ved et Ritual, der fornægtede eller fortav, hvad dér var dem helligt.

Hvorledes skulde nu alle disse Vanskeligheder hæves? Kunde der maaske gives et Ritual, som kunde tilfredsstille alle, en Alterbog, hvis Formularer var saa tvetydige, at enhver kunde lægge, hvad Mening deri han vilde, saa spejlglatte, at enhver kunde se sin egen Skikkelse deri — nej — et saadant Ritual — tilfredsstille hvem det vil — os, som endnu have Fædrenes Tro, vil det ikke tilfredsstille.

Kun en Maade ved jeg, hvorpaa disse Besværligheder ganske kunde ryddes af Vejen, og denne er: »Orden i Gudstjenesten, men almindelig Frihed i alt, hvad der angaar Samvittigheden saavel for Præsten som for enhver af Menigheden«. Jeg mener dermed ikke, at der aldeles intet Ritual skulde være, men min Mening er denne:

1) At Rituallet vel for en Del kunde forandres i Formen.

2) At naar Præsten fandt noget i Rituallet og Alterbogen stridende mod sin Samvittighed, maatte det tillades ham at følge sin Overbevisning, men i

saa Henseende med sine Grunde dertil anmelde det for sine Foresatte.

3) At det ligeledes maatte være tilladt ethvert Medlem af Menigheden, som fandt sin Samvittighed saaret ved sin egen Sognepræsts Lære eller Forvaltning af Sakramenterne, da at vælge til sin Sjælesørger, hvilken ordineret Mand han vilde, naar der ligeledes om dette skete Indberetning til de højere Myndigheder.

Agerbek sluttede disse Betragtninger med den Erklæring over for sine kjære Herredsbrødre, hvis Bifald han maaske ikke havde fundet: »At min Samvittighed ikke tillader mig at give mit Samtykke til nogen Forandring i Ritualet eller Alterbogen, hvad Læren angaar, allermindst til nogen Forandring i Sakramenternes Ord og Daabspagten; saavel hvad Forsagelsen som Trosbekjendelsen angaar; — hvor jeg ikke bør tillade mig at forandre et eneste Ord.«

Der er vist ingen Tvivl om, at Agerbek i den Præstekreds stod saa godt som ene med disse kirkelige Frihedsbetragtninger, saa de fleste af hans Herredsbrødre ansaa dem enten for en Daarskab eller en Forargelse.

Men hvor er han frisindet og fremsynet. Det er Sognebaandets Løsning, Menneskers fri Ret til at søge som Sjælesørger den Mand, de aandelig kan føle sig hjemme hos, han kæmper for, 20 Aar før denne Lov kom. Det er Præstefrihed, han kræver med Fjærnelsen af unyttig og ofte usand Sombolttvang; det som endnu ikke er naaet. Her er disse hans »Betragtninger« gjengivet lidt udførlig, dels fordi de i høj Grad bidrager til en Karakteristik af Agerbek, del fordi de jo griber saa stærkt ind i Nutidens standende Strid netop paa dette Omraade.

Men ogsaa i en anden dog dermed beslægtet Sag traadte Agerbek offentlig frem med et skriftligt Indlæg. Han lod det nemlig ikke blive derved, at han aabnede sine Kirker og sit Hjem for de gudelige Forsamlingsfolk, nej i Aaret 1836 indrykkede han et Forsvar for dem i »Nordisk Kirketidende«. Han kunde jo tale som den, der kjendte Forholdene, og tilbagevise de mange uretfærdige Beskyldninger, som baade fra Mængdens og Præsternes Side rettedes mod de vakte. Agerbek slutter sit varme og paa interessante Kjendsgjærninger byggede Forsvar med følgende Ord: »I min Stilling finder jeg det rigtigst selv at holde Forsamlinger — og maa sige, at dersom jeg med den Overbevisning, jeg har om de Opvakte, af Menneskefrygt eller Magelighed holdt mig tilbage fra dem og nægtede at sørge for deres Opbyggelse ved Forsamlinger, saa maatte jeg anvende paa mig selv, hvad man fortæller, at en jydsk Bonde skal have sagt, da han kjørte forbi en Mark, hvor et Fugleskræmsel var oprejst for at kyse Ræven fra nogle Faar: »Se der! der staar en Præst! Se, hvor han staar og slaar ud med Armene som Præsten paa Prædikestolen! Men om Ræven tager et af hans Faar efter det andet, det bryder han sig ikke det allermindste om, han flytter end ikke en Fod for at frelse det!«

Den Indflydelse, Agerbek fik paa det gudelige Forsamlingsfolk, brugte han til paa mange Maader kristeligt at oplyse det og vejlede det ud af Pietismens mørke og snævre Kristendomsopfattelse. Han hjalp ogsaa mange til Forstaaelse af og Hvile i det Syn paa Guds- og Menneskelivet, han selv havde faaet hos Grundtvig. I Slutningen af sit Liv, da han mente, at der for Grundtvigs Venner vilde komme lignende

Modgangstider som dem, der havde været for de gude-
lige Forsamlingers Folk, skrev Agerbek et baade fra
Skriftens og Kirkehistoriens Side klart og varmt op-
lysende Forsvarsskrift for Grundtvigs Opfattelse af
Troens Ord. Dets Titel er: »Et kortfattet Bidrag til
Oplysning for Lægfolk om det Troens Ord, som
Herren selv har talt til os ved vor Daab, og som
Biskop Grundtvig har gjort os opmærksomme paa.«
Et Skrift, som ikke mindst i vore Dage paany burde
optrykkes og vinde rig Udbredelse.

Agerbek begynder med: Det maa dog være et
Spørgsmaal af allerhøjeste Vigtighed for en Kristen:
Er jeg ogsaa virkelig en sand Kristen? Er jeg et
Guds Barn. Bibelen siger, det kommer an paa Troen
paa vor Herre Jesus Kristus. Men Bibelen beskriver
ikke tydelig, hvad der udfordres til den saliggjørende
Tro. Det ny Testamente er ikke skrevet til Hedninger
eller Jøder, men til Kristne, som ved Apostlenes
Undervisning vidste, hvad Troen var, længe før det
ny Testamente blev skrevet. Vil Du alene af Bibelen
udgrunde, hvad du skal tro til Salighed, saa maa du
have et møjsommeligt Arbejde, vil dog aldrig komme
videre end i det højeste at kunne sige: Ja! jeg haaber,
at jeg er en Kristen. Men nu er du døbt i Navnet
Faderens, Sønnens og den Hellig Aands, og førend
du blev døbt [forlangte Herren selv gennem sin
Menighed, hvad du skal forsage, og hvad du skal tro,
for at Gud kan antage dig til sit Barn. Har du den
Tro levende i dit Hjerte, da har du Herren hos dig
med Salighedens visse Haab. Ligesom Herren i Bi-
belen har givet os et skrifteligt Ord til Oplysning, ved
hvilket hans Menighed kan forfremmes i kristelig
Visdom, saalænge Verden staar, saaledes har han ved
Daaben og Nadveren givet os et mundtlig Ord, i

hvilket han selv endnu taler til os til det evige Liv; og til hans Ord i Daaben hører ogsaa Ordet om den Forsagelse og den Tro, som han forlanger af os som Vilkaar for Daaben.« Agerbek udvikler endvidere, at Tros- og Kirkegrundvolden er Daabspagten, Forsagelsens og Troens Ord, hvilket Ord han saa henfører til det, som Herren maa have meddelt sine Disciple i de 40 Dage. Derefter begrunder han denne Opfattelses indlysende Sandhed ud fra selve Troens Væsen, den hellige Skrift og Kirkefædrenes Vidnesbyrd. Agerbek slutter Skriftet Paaskedag 1864 med følgende: »Saa lader jeg da nu i vor Herres Jesu Navn dette lille Skrift udgaa og overlader til Herren, om han vil bruge det til Noget eller ikke. Jeg er gammel og svag; maaske staar jeg paa Gravens Bred, og jeg vil gjerne, inden Herren kalder mig herfra, bekjende min Overbevisning for Verden. Dersom Gruntvigs Disciple, især naar Herren har kaldet deres store Lærer hjem til sin Glæde, vilde blive miskjendte, foragtede, ja endog forfulgte, hvilket ikke er usandsynligt, vil det være mig en Ære og en Glæde at dele deres Skjæbne.«

Hvad Agerbek formoder om de trange Tider for Grundtvigs Disciple, det er jo ikke endnu gaaet i Opfyldelse — tværtimod — men vi ved jo ikke, hvad Fremtiden kan bringe. Rationalismen og det, som er endnu mere fornægtende og hadstemt imod den gamle Kristentro, rører jo stærkt paa sig. Det bliver dog maaske nok der, Kampen en Gang vil blive brændende mellem dem, der enfoldig samler sig om og bygger paa Herrens levende mundtlige Ord ved Daab og Nadver, den gamle Kirkegrund, og saa den, der enten helt fornægter Kristendommen eller siger sig løs fra denne Kirkegrund og finder nok i, hvad

de selv kan opbygge sig ud fra Bibelkritikkens Brokker og egne Fornufts slutninger. Da kan det atter blive trangt for dem af »den gamle Tro«, for Grundtvigs ægte Disciple.

Da Agerbek udgav nævnte Skrift, havde han i mange Aar været Sognepræst i Nabopastoratet til Espe-Vantinge og boede i sit Barndomshjem, Øster Hæsinge Præstegaard.

Den 30. September 1841 blev han nemlig forflyttet til Øster Hæsing-Hillerslev, hvorhen nu Forsamlingsfolkene fulgte ham og fremdeles strømmede til hans Kirker og Bibellæsninger. Man kan endnu rundt paa Fyn træffe gamle Folk, der med Glædesmil i Øjnene og Tak til Gud Fader taler om, at de har gaaet de mange Mil for at høre gamle Agerbek. Kjærligt mindes de, hvilken Velsignelse han har været for dem. Da var imidlertid Forholdene bleven rolige. Medens der undertiden i Espe-Vantinge under Guds-tjenesterne og Forsamlingerne kunde suse Sten ind ad Vinduerne, saa var der nu ingen der lagde Agerbek eller Forsamlingsfolkene Hindringer i Vejen. Christian den 8. var jo bleven Konge, og da han, ledet dertil af sin Dronning Karoline Amalie, havde haft en længere Samtale med den fynske Lægprædikant Johan Nielsen fra Skaarupør, udgik der, skønt fraraadet af Sjællands Biskop, Jakob Peter Mynster, Ordre til, at Forordningen af 13. Januar 1741 skulde formildes, og den før nævnte Kancelliskrivelse af 7. September 1824 staa ved Magt og efterfølges.

Men var Agerbek en Præst, der gennem sin trosvarme Forkyndelse kunde samle Tidens vakte og søgende Sjæle om sin Forkyndelse, saa vidnede han ikke mindre dragende og overbevisende gennem sin ydmyge, stille, godgørende Færden.

Det var et smukt Hjemliv, der formede sig baade i Espe og Øster Hæsinge Præstegaarde. Her var Husrum og Hjerterum i Forening med gavmildt Sind til at udstrø baade aandelige og timelig Gaver.

Jævnligt samledes Præstefolkene om Aftenen med deres Tyende og talte med dem om de Ting, der hører Guds Rige til. Særlig var det da »Madammen« — det gængse Navn for Fru Agerbek — og Mads Avlskarl, der holdt Samtalen ved lige, og det saadan at de unge maatte lytte.

»Mads Avlskarl« var en ældre Karl, Mads Jørgensen fra Vantinge. Han havde tjent paa Herregaarden Nordskov, derfra var han en Aften sammen med andre Karle fra Herregaarden gaaet over til gudelig Forsamling hos Husmanden Rasmus Knudsen paa Vantinge Mark. Deres Bevæggrund var nærmest Nysgjerrighed og saa det at drive Løjer med de »Hellige«. Rasmus Knudsen var straks klar over deres Hensigt. Han tog mildt imod dem og bad dem venligt om deres Huer, idet han sagde: »I ser jo her er kun lille Plads, men saa skal jeg gemme Huerne saa længe.« De maatte nu udlevere deres Hovedtøj og var saaledes bundne.

Men selve Forsamlingen, dens Tale og Sang, gjorde saadan Indtryk paa Mads Jørgensen, at han fra den Stund blev en stadig Gæst, blev et vakt Menneske, og 1837, da han var godt 30 Aar, kom han til at tjene Agerbek i Espe Præstegaard som Avlskarl. Samtidig med ham kom en 19aarig Pige, Johanne Hansdatter fra Vejstrup, til at tjene i Præstegaarden. Mellem disse to Tjenestefolk og Præsteparret udviklede der sig i Aarenes Løb et inderligt og forstaaende Venskab.

Agerbek sad en stor Del af Dagen i sit Studer-

kammer. Hans Hustru var derimod en meget virksom Husmoder i Køkken og Kjælder. Undertiden kunde hun opfordre Agerbek til at gaa ud i Marken og se til Folkene, navnlig i Høstens Tid. Men Agerbeks Gang blev kun en kort Vending udenfor Gaarden saa atter ind i Studerkamret. Han overlod hele Gaardens Drift til Mads, og han kunde dristigt gøre det. »Madammen« var af Naturen ilter i Sind og kunde nu og da blive meget heftig. Men naar hun som hos den unge Tjenestepige Johanne, der var stille af Naturen, mødte Sagtmodighedens Tavshed, naar hun skjændte, saa lagde Bølgen sig straks igen, og hun kunde da nærme sig saa ydmygt og kærligt for at gøre det godt igen. Naar saa Aftenen kom, og de samledes, da forlod Agerbek sit Studerkammer, hvor Bøn og Grublen havde fyldt hans Tanker, satte sig i Husfællernes Kreds og læste for dem af den hellige Skrift eller Luthers Postille, da var det som Mildhedens Sol lyste over dem alle med Velsignelse i Følge.

Da Agerbek 1841 forflyttedes til Øster Hæsinge, vilde han ikke selv drive Jorden. Han forpagtede den da ud til sin gamle Avlskarl Mads, som jo siden hen blev godt kendt blandt de opvakte Fynboer under Navnet Mads Forpagter. Samme Aar stod Mads's Bryllup med Johanne.

De fik indrettet Lejlighed i en af Præstegaardens Længder. Agerbeks gjorde deres Bryllup og udstyrede deres Bolig med Bohave fra deres eget tarvelige Indbo, og de to Familier delte fra nu af i barnlig Fortrolighed og Kærlighed alt det bedste sammen. Det var, som der kun var et Hjem. Julemorgen og Nytaarsmorgen begyndte de med fælles Andagt i Forpagterboligen, men Juleaften og Skærtorsdagsaften samledes de i Præstens Stuer. Naar Høsten var endt,

og »Mikmus-Nadveren« var spist hos Mads Forpagters, mødtes hele Præstens Familie med alle Høstfolkene i Mads's smaa Stuer til en lille Forsamling, hvor Agerbek saa i jævn enfoldig Tale og inderlig Bøn takkede Gud for Høsten.

Et andet smukt Vidnesbyrd om Agerbeks Hjemliv afgiver den bekjendte Seminarieforstander Svendsen i Jelling, død 1872.

Fra 1842 og i halvfjerde Aar var han Huslærer for Agerbeks Børn. Agerbeks Hustru vilde nemlig gjerne have en Huslærer til deres Søn. »Vi faar vel Raad til det, Agerbek,« sagde hun. Foruden Agerbeks Børn kom Svendsen saa til at læse med et Par andre Børn, deriblandt Agerbeks Plejesøn Johannes Zeuthen Schroll, en Søn af Fru Agerbeks Søster og Landmand Johan Schroll. Da det en Dag kom til Forhandling om, hvad Agerbeks Søn og Plejesøn vilde være, var det Sønnens Ønske at blive Landmand, hvad han ogsaa blev. Plejesønnen derimod forbavsede Præstegaardens fredelige Beboere med, at han vilde være Militær. Straks var Agerbek ikke glad ved det — og trak sig tilbage i sit Studerkammer. Lidt efter kom han atter ned i Dagligstuen, nu var Planen drøftet med en højere Autoritet. Der var foregaaet en hel Forandring med Agerbek, og ligesom besjælet af en krigerisk Aand fór han op og ned i Stuen, i Fyr og Flamme talte han begejstret om Napoleons Felttog — ja, Plejesønnen maatte blive Militær, men paa den Betingelse, at han skulde blive General! Dette opfyldtes mange Aar efter. Plejesønnen blev kommanderende Generalløjtnant i den danske Hær.

Hans Jørgen Marius Svendsen kom som 26aarig theologisk Kandidat i Agerbeks Hjem. Som indfødt Kjøbenhavner havde han tidlig hørt Grundtvig og var

stærkt paavirket af dennes Vidnesbyrd. Men han vilde nu gjerne, inden han selv skulde være Præst, leve en Tid ude paa Landet for at lære Kristenlivet der at kende. Derfor valgte han Lærerpladsen i Agerbeks Hjem. I Begyndelsen syntes den unge, tankeklare Svendsen ikke om det gudelige Forsamlingsliv, men snart fik han andet Syn. Han har selv fortalt, hvilket mægtigt Indtryk det gjorde paa ham, da en opvakt Gaardmand fra Horne, Mads Larsen, der jævnligt kom i Agerbeks Hus og længe lidt spejdende havde set paa Huslæreren uden at kunde blive klog paa, om han var med, en Dag traadte hen til ham, saa ham stift ind i Øjnene og spurgte: »Livet! har han Livet, min Fa'r?« Han blev en flittig Deltager i de gudelige Forsamlinger, talte nu og da et Ord ved Mødernes Slutning. En stadig Gæst var han hos Mads Forpagter, og i de Aar han var i Præstegaarden, holdt han ofte Andagstimerne i dennes Hjem. Der var faa Salmer Svendsen elskede som Agerbeks: »Uforsagt! vær paa Vagt.« Kort Tid efter, at han var kommen til Jelling, lod han den trykke og omdele, samme Søndag, 2. Søndag i Advent, holdt han en Prædiken over denne Salmes Indhold, en Prædiken der sent gik Tilhørerne af Minde.

*

*

*

I de senere Aar, da Alderdom og Svaghed stærkt tog paa Agerbek, havde han som Medhjælper Axel Bay, en betydelig Personlighed; de to udfyldte hinanden, og man har sjældent set et skønnere og inderligere Kjærlighedsforhold mellem en gammel og en ung Præst, end der var mellem de to.

Men kunde Agerbek nu som gammel ikke saadan komme omkring, som da han var ung, til sine Sognebørn og dele deres Sorger og Glæder, saa tyede disse til ham. Det følte de alle, han bar i Løn-kamret deres Sag frem for Gud. Han var jo en barnlig Bønnens Mand. Som faa kunde han gaa med alt til Gud i Bøn. Her et af de mange Træk: Et Foraar, medens han var Præst i Espe, faldt der slet ingen Regn, alt tydede paa Misvæxt; da lyste Præsten til Gudstjeneste en Fredag uden for Reglen. Han holdt den Dag en Prædiken og bad om Regn. Og fra den Tid til sin Død holdt Agerbek hvert Foraar paa en Hverdag en »Sædeprædiken«. Men var han en Bønnens Mand, saa var han ogsaa, hvad der følger af ofte at stedes for den Almægtiges Aasyn, en ydmyg Mand baade over for Gud og Mennesker. Han tog det alvorligt baade med Synd og Naade, men talte dog aldrig i Tordentoner, som ikke faa baade paa den Tid og endnu i vore Dage mener, er nødvendig for at vække Mennesker op af Syndesøvnen. Aldrig tog han det let med at kalde ad Syndere, men han havde ogsaa svært ved at opgive Haabet om en forstokket Synders Frelse.

Han har selv fortalt, at han en Gang i Gru for de mange Vantros Skjæbne efter Døden henvendte sig til Grundtvig for at faa Oplysning i denne Sag og blev jublende glad, da Grundtvig pegede for ham paa Kristi Nedfart til Dødsriget og Apostlen Peders Ord om Herrens Prædiken dér for de Bortgangne.

Faa har som Agerbek været hjemme i sin Bibel, levede med den i daglig fortrolig Omgang og sagde han selv, at han ikke kunde leve uden sin Bibel. Men først og sidst levede han dog af sin Daabspagt, kunde give sig hen og lade sig beherske af dette Ord

af Herrens egen Mund. Et Vidnesbyrd herom skal gengives ud fra V. Birkedals »Personlige Oplevelser«, hvoraf en Del af de her gengivne personlige Oplysninger om Agerbeks Liv er tagne.

»Man havde endelig overtalt Agerbek til at lade sig fotografere. Saa satte han sig da ned foran Apparatet; men det forekom ham et saa tomt og intet-sigende Øjeblik. Da foldede han uvilkaarligt sine Hænder og bekjendte stille sin Daabspagt. Alt omkring ham forsvandt; han stod Ansigt til Ansigt med Gud; det var ingen Beregning, der var ingen hemmelig Bagtanke om derved at komme til at tage sig ud paa Billedet med et aandfuldt, fromt Aasyn. Han kunde gjøre det uden Skrømt, hvad andre maaske ikke kunde uden at tage det forføngeligt. Der kom et forunderligt smukt Billede frem, som endnu findes i mange Hjem.

En barnlig ydmyg Bønnens Mand var Hans Agerbek; det følte hans Menighed, at naar han kom ydmyg og stille ind i Guds Hus, da kom han fra de stille Timers Samvær med den levende Gud; og naar han lyste Velsignelsen fra Kirkens Alter, da straaledede hans Ansigt, som den Herren havde ladet sit Aasyn lyse hen over. Ydmyg søgte han ikke sit eget og var fjern fra al herskesyg Sognepavevæsen.

Men ydmyg bliver kun den, der ogsaa er forøgt i Modgangens Skole, der hvor Korset bøjer og Taaren rinder i den Ydmyghedens Dal, hvor Livets evige Roser udfolder sig.

Sorgen og Modgangen havde i rigt Maal gjæstet Agerbeks Hjem. Selv led han under smertefulde nervøse Lidelser. Baade hans tre Børn — de to i voksen Alder — og hans Hustru døde, før han selv.

Agerbeks Hustru, Marie født Frisenberg, hvem han elskede i høj Grad, havde ofte, som den dybe religiøse Natur hun var, staaet Agerbek Bi i hans aandelige Kampe. Dertil var hun ham en uundværlig Støtte i det praktiske Liv, hvad han stod grænseløs fremmed over for. Men i Aarenes Løb blev hun, der ellers af Naturen var livlig og munter, tungsindig og fuld af Anfægtelser; nu trængte hun stadig til Støtte og Hjælp hos sin Mand. Og hun fandt den i rigt Maal i hans Taalmodighed og Sagtmodighed, hans stadige Bøn for og med hende og hans kærlige Trøst til hende.

I disse trange Aar plejede han gjerne paa hendes Fødselsdag at skrive en ny Salme til hende. En af disse er den herlige »Uforsagt, vær paa Vagt« som jo har gjort hans Navn kjendt og elsket Landet over. Man behøver blot at mindes Linierne:

„Har du kun Olie i dit Kar,
 Brænder din Lampe ej lys og klar,
 Kan du ham møde med Fryd.
 — — Han kan dig trøste i al din Ve,
 Han er dig nær, skønt ej du kan se,
 Jesus din trofaste Ven.“

Og man mærker, han har sin lidende anfægtede Hustru for Øje.

Og de er mange, som i lignende tunge Tider har fundet Trøst i denne Salme. Det var derfor Agerbek en stor Sorg, da i et af Indre-Mission udgivet Hefte af hans Salmer Linien: »Brænder end Lampen ej lys og klar« var forandret til: »Brænder din Lampe kun lys og klar.« Ved denne Forandring mister Salmen jo sin Trøst for den anfægtede Sjæl.

Da Roskilde Konvent Salmebog udkom, sagde en af hans Veninder til ham, at hun undrede sig over, at der kun var optaget et Vers af hans Salme. Agerbek svarede beskedent, at han syntes, det var ham en stor Ære, at et Vers var medtaget.

Ved en anden af sin Hustrus Fødselsdage skrev han en Salme, hvoraf første Vers her gives:

„Jeg kjender ingen Glæde
O Jesus uden Dig.
Jeg sukke maa og græde,
Naar Du gaar bort fra mig.
Naar skal jeg se Dig smile
Til mig, naar skal jeg hvile,
O, Herre, ved Dit Bryst.“

Det er vel ikke mange Salmer og smaa Digte, vi har fra Agerbek, og de er vel heller ikke af stor poetisk Værdi, men de er født ud af hans enfoldige Barnetro og Kjærligheds rige Væld. Med dem bad og sang han Trøsten ind i sin syge Hustrus Sjæl.

Det var Følelsen af egen Uværdighed til Guds Naade, der knugede Marie Agerbek. Hun kunde sukke og sige: »Jeg har gjort alle Ting daarligt og slet, hvor kan da Gud være mig naadig.« Kort Tid før hun døde, var det saaledes meget svært for hende. Agerbek gik dybt bøjet omkring. Da fik han Besøg af Præsterne E. Mau og Vilhelm Birkedal. Det blev denne sidste, der ved sine Ord fik Naade til af Gud at lægge Freden ind over hendes syge Sjæl.

Lidt før de skulde afsted, traadte Birkedal hen til hende og sagde: »Marie Agerbek, De ligner i dette Øjeblik Josefs Brødre, de stod og skælvede for ham som for den strenge ubønhørlige Dommer, og saa vidste de ikke, at Josefs Hjærte brændte imod

dem, og at han vendte sig om og græd over dem i sin Kjærlighed. Saaledes staar Jesus nu med sit Hjærte brændende imod Dem, og han siger: »Hvor kan du nænne at tvivle om min Kjærlighed?« Da svandt Tvivlens og Anfægtelsens kolde mørke Skyer for Kjærlighedens Solvarme. Med Taarer udbrod hun; »O, min Herre og søde Frelser.«

Nogle Dage efter tog Birkedal hende og Agerbek til Alters. Kort Tid efter gik hun bort med Fred. Det var den 1. Marts 1854, en Onsdag Morgen i Fasten, at der tidlig blev kaldt paa Agerbek. Hans Hustru laa for Døden. Han sad i Bøn ved hendes Seng og gav hende det sidste Farvel.

Man sagde, at han græd saadan, at hans Vest var hel vaad og maatte hænges ud at tørres. Men da Døden først var kommen, havde han tørret Øjnene og blev helt rolig. Han klædte sig nu om for at naa Hillerslev Kirke til Fastegudstjenesten Kl. 10. Undervejs mødte han Dr. Krohn, der spurgte: »Hvordan har dog deres Kone det?« »Jo Tak«, svarede Agerbek, »nu har hun det godt, for nu er hun hjemme.«

Paa hendes Gravkors staar: »Hendes Liv var Hustru, og Døden var hende en Vinding.«

Nogle Aar efter var det saa, at begge hans to voxne Børn døde, men han bar det altsammen saa forunderlig fromt og stille. Dog Hjemlængslen i hans Sjæl blev stærkere, den toner jo i alle hans Salmer, men allerstærkest i den fra hans sidste Aar:

O skønne Land, som skjult i Taagen dølger
Din Ynde og din rosenklædte Strand
Bag Gravens Mulm og Dødens sorte Bølger,
Jeg elsker dig, du er mit Fædreland.

O skønne Land, hvor evigt Freden varer,
 Hvor Broder ej med Broder kives mer,
 Hvor Glæde deles af de frelste Skarer,
 Og Øjet altid Frelsens Fyrste seer.

Der har min Jesu kjøbt mig Ret at være,
 Da han paa Korset lod sit Liv for mig
 Og bar min store Skyld — hans Navn ske Ære!
 Han vil mig favne i sit Himmerig!

Der skal jeg hvile ved hans Frelserhjerter
 Og se ham i hans store Herlighed
 Og glemme Jordens Lyst og Jordens Smerte
 Ved Himmellivet i hans Kærlighed.

Der skal ej mere Synden med mig følge,
 Ej meer den skal i Hjertet vække Strid,
 Den druknet er i Dødens sorte Bølge,
 Og Jesu har mig iført Klædning hvid!

Der Verdens Lyst ej meer mig skal bedaare,
 Thi Jesus! Salighed jeg har i dig!
 Der skal ej Satans Piil mig mere saare,
 Thi han er husvild i dit Himmerig!

Der skal jeg see de forudgangne Kjære,
 Som gik herfra i Jesu Kristi Tro,
 Og kom til ham for salige at være
 Og evig glade i hans Rige boe!

Der skal med Himlens Engle Eet vi være,
 Omslynget fast med Kærlighedens Baand,
 Og til et evigt Liv i Sandhed lære
 At kjende Fader, Søn og Helligaand!

I Verden er jeg fremmed, Ak! saa fremmed,
 Jeg løber vild i Verdens travle Færd!
 Ak! hvor jeg længes efter Fædre hjemmet
 Og efter ham, som er mit Hjærte kær!

Dog veed jeg vist, at skjult han med mig følger
 Igjennem Verdens farefulde Land;
 Igjennem Ørken og de vilde Bølger
 Han fører mig uskadt til Kanaan!

Hjælp Jesus! at den Tid jeg har tilbage,
 Taalmodelig dit Kors jeg bære kan!
 Og leve til din Ære alle Dage,
 Til du mig kalder til mit Fædreland!

O lad mig høre da din Røst og følge,
 Trods Dødens Rædsler, hvor du fører mig!
 O slip mig ej! men gennem Dødens Bølge
 Din Naade bærer mig til Himmerig!

I disse ensomme Aar var det Agerbek en stor Trøst, at han havde gode Præstevener, der ofte kom til ham, saaledes Laub fra Brahetrolleborg, Leth fra Horne og Vilhelm Birkedal. Denne sidste, som i Foråret 1849 kom til Ryslinge Sognekald, blev i Virkeligheden Agerbeks Arvtager, og ved ham skulde den kristelige Vækkelse paa Midtfyn føres et godt Stykke videre om end i det gamle Spor. Største Delen af Agerbeks mange Venner udensogns sluttede sig nu om den trosvarme, ungdomsfriske, rigt begavede Ryslingepræst. Men Agerbek glædede sig derover, og mellem ham og Birkedal knyttedes et inderligt Venskab. Birkedal erkendte nemlig i Agerbek den gamle Præst for Menigheden, som han i Mindedigtet har udtrykt det: »En Folkemand, som talte jævnt i Folketonen,« »som stod ved Ordets Elv« og »som man stedse foran saa, da Troens Morgen brød sin Taage.«

Der var ogsaa en mærkelig Lighed mellem de to's Naturer og hele Udvikling, noget som gjorde dem fortrængt skikkede til at være Fynboernes ypperste Præster i Rækkefølge, den ene efter den anden. I

deres unge Dage havde de begge personligt gaaet i Oehlenschlägers Skole, var derpaa kommen ind under Grundtvigs Paavirkning, uden dog at tabe deres personlige Ejendommelighed. Begge var de offentlig traadt op som kirkelige Frihedsmænd. Begge havde en lille poetisk Aare med derud fra springende Billedsprog. For dem begge laa det saa naturligt, at lade Alvor og Gammen følges ad i det daglige Liv.

Et stort Lyspunkt i Agerbeks ensomme Aar kom til Syne, da han fik nogle unge ukonfirmerede Piger fra Herregaarden i Nabosognet at læse privat med hver Tirsdag. Undervisning havde jo interesseret ham alt fra hans første Præstegerning oppe i Thisted, nu paa de gamle Dage tog han den op igen. Det var paa mange Maader en ejendommelig Undervisning, men ikke desto mindre fængslende og berigende. Han begyndte Timen med Troen og Fadervor. Naar han bad Fadervor krummede han sig sammen som en Snegl, foldede Hænderne fast og saa ned; men naar han bekendte Troen, saa han frejdigt op og bredte halvvejs Armene ud. Han sagde dem en Gang, hvad det skulde betyde. Han syntes, han var saa rig og glad, naar han rigtig kunde sige: »Jeg forsager, og jeg tror.« Han maatte ligesom brede Armene efter alt det, han i Troens Ord kunde kalde sit. Men naar han bad Fadervor, saa følte han sig i den Grad som den lille, der kommer til den store, saa han maatte bøje sig, og saa foldede han Hænderne fast for rigtig at holde paa alt det, som hans Fader gav ham, medens han bad. Den ene Time blev gjerne til to eller halvtredie. Børnene havde vel Balles Lærebog, Bibel og Kirkehistorie med, men de holdt dem kun lidt til Bøgerne og blev aldrig overhørt. Det var Agebek, som talte. Meget af det som var tænkt i stille Timer, myldrede

nu frem som dybe Betragtninger og store Billeder. Guds store Kjærlighed, som vilde, at intet maatte gaa tabt, var Grundtonen, og for at den ret kunde komme til at klinge, drog de viden om baade paa Hjærtets og Historiens Dybder.

Alt, hvad han sagde — Skildringen her gengives nærmest efter en af disse Elevers Optegnelser — var oprindeligt, var Førstehaands Tanker og Førstehaands Følelser. Selv om mange kunde sige det samme, saa var det hans Maade, der gjorde det saa indvirkende. Folk kunde blive blege, naar han fortalte om Kristi Lidelser. Han malede hele Situationen, som havde han selv været til Stede. Om hans Undervisning kunde anvendes: »Kun hvad du har set, du maler; kun om hvad du ved, du taler.«

Han mærkede snart, at Herregaardsbørnene omtrent var blottede for Viden paa Verdenshistoriens Omraade, saa tog han ind under Kirkehistorien alt, hvad der stod i Berøring med de aandelige Strømninger. Han fortalte om Voltaire, Rousseau, Goethe og Schiller. Voltaire havde han svært ved at komme forbi, denne forsættelige Spotter nærede Agerbek en alvorlig Frygt for skulde gaa evig fortabt. Han kunde vist godt have givet sig til brændende varmt at bede om, at Voltaire maatte blive salig. Det var det forfærdelige for Agerbek at tænke sig, nogen skulde gaa evig fortabt. Han skal i denne Sammenhæng have ytret: »Jeg har det Haab til Gud, at han vil unde mig at blive Missionær i de Dødes Rige.«

Men nu Børnene, ja Halvparten af den Undervisning gik dem vel over Hovedet, det samme var nok Tilfældet med hele hans Konfirmationsundervisning. Men et greb dem, den personlige Varme, Indtrykket af, at her var, som i Agerbeks Liv saa og

i Historien, Kristendommen den største, den bærende Livsmagt. Meget af det, som de nu ikke forstod den Gang, det laa saa som god Sæd under Mulde, indtil Betingelserne var der, saa groede det frem til Berigelse og evig Velsignelse.

Agerbek havde altid bedt om, at han maatte blive fri for et langt smertefuldt Sygeleje, før Døden kom. Hans Bøn blev hørt. Søndagen d. 12. Septbr. 1869 var han med alle sine Husfolk til Alters i Øster Hæsing Kirke, Præsten Leth fra Horne forrettede Altergangen.

Dagen derpaa, den 13. September, var han om Morgenen helt rask, men op paa Formiddagen fik han et pludseligt Ildebefindende, sad saa lidt i sin Lænestol. Pludselig rakte han Armene ud og sagde: »Jesus har gjort alle Ting vel,« og han segnede om og var død i sin unge Ven og Medhjælper Axel Bays Arme.

Et langt af Gud velsignet og manges Taknemlighed ombølget rigt Menneskeliv var afsluttet.

Vil man spørge, var der da ikke Fejl hos den Mand, havde han ikke Adams Kød og Klæder paa? Jo, ogsaa dette, og han vidste det selv. Han der, som en af hans Konfirmander har fortalt, paa en forunderlig gribende Maade kunde sige eller synge: »Aldrig er jeg uden Vaade — Altid trykke mine Synder.«¹

Men naar hans Fejl og Skrøbeligheder træder frem, kommer samtig den Frelser, som med sit Blod har skrevet: »Gjælden er betalt.« Derfor kunde Agerbek synge videre med Sandhed i den kjendte Salme: »Aldrig dog foruden Naade — Altid Jesus Hjælp forkynder.« Over Agerbeks Liv og Gjærning kan vel vanskelig sættes mere passende Ord end dem,

han selv sluttede sit Liv med: »Jesus har gjort alle Ting vel.«

Den 20. September 1869 blev saa under ualmindelig stor Deltagelse hans Legeme stedt til Hvile i Skyggen af Øster Hæsing Kirkes nordre Kormur.

Hans unge Ven og Medhjælper i de senere Aar, Axel Bay, tegnede i sin Tale et sandt Billede af den fromme bortgangne Ordets Forkynder og Sjælesørger. »Han søgte ikke sit eget. Vi kjendte hans Røst, og han gik foran og viste os Vejen.«

Men det blev Vilhelm Birkedal, som gjennem følgende Ord i sin hjærtgribende Tale den Dag ved Baaren ligesom kom til at riste Præsten Hans Agerbeks kirkehistoriske Mindesten:

»Der var en Tid, da Agerbeks Navn lød med særegen Velsignelse fra Mund til Mund i de Troendes Kreds heri Fyn; det var den Gang, da det ikke var saa let som nu at bekjende Herrens Navn, da de der vilde være Kristne mere end af Navn, forfulgtes paa alle Maader. Da var der en Kirke, hvorhen de fremfor alle stundede og flokkedes paa Herrens Dage, der fik de et godt Ord at høre — det var den Kirke, hvor denne Mand den Gang i sin Manddoms Kraft stod paa Prædikestol, ved Døbefont og Alter og forkyndte den troværdige Tale, aldeles værd at modtage, at Kristus Jesus er kommen til Verden for at gjøre Syndere salige; — i andre Kirker fik de tidt onde Ord —; da var der en Præstegaard, hvor de Troende blev modtagne som Venner og Brødre, og hvor de havde søde Timer. Andre lukkede dem i Fængsel, her blev de lukkede ind i Hjærte og i Hus; andre overgav dem til Øvrighedens Straf, her blev de overgivne til Guds Kærlighed. Dette skal ikke glemmes, og naar den danske Folkekirkes Krønike skrives, da

er der et Navn, som skal staa i velsignet Ihukommelse, det er Hans Agerbeks Navn«.

Paa hans Grav blev sat et almindeligt Jærnkors med denne meget talende Indskrift fra Pauli Brev til Filemon: »Vi have stor Glæde og Trøst af din Kjærlighed, efterdi de Helliges Hjærter ere blevne vederkvægede ved dig, Broder.«

Saa i Aaret 1907 blev et af Agerbeks gamle Konfirmander længe næret Ønske opfyldt, idet der efter en Indsamling, ledet af Præsterne Poulsen, Ryslinge, Fog, Espe, Blume, Øster Hæsing og Hammer, Hillerslev, blev rejst en af Kunstneren Niels Skovgaard modelleret større Mindesten paa Agerbeks Grav.

Den 25. Oktober 1907 blev Stenen under stor Tilslutning afsløret. Paa den staar: »I en Tid da Guds Ord var dyrt i Landet Menighedens trofaste Vagt og Værge.« »Uforsagt vær paa Vagt, Jesus haver det alt fuldbragt« og saa en romersk Lampe udhugget i Stenen.

Da Indsamlingen havde fundet langt mer end ventet Tilslutning, var der Midler til ogsaa at rejse en Mindesten for Agerbek i Haven til den Præstegaard, hvor han først fik sit Hjem og sin Virkeplads her paa Fyn.

En smuk Sten staar i Hjørnet af Espe Præstegaards Have ud mod Kirken og Landevejen. Den blev afsløret Søndagen den 29. November 1908 og bærer følgende Indskrift:

„En Fader var han for Guds smaa,
Og aabned dem sin Kirkes Laage;
De stimled til fra nær og fjærn —
Han stod for dem som Skjold og Værn;
Han aabned dem sit Hus i Trængsel,
Mens andre kasted dem i Fængsel“.

Birkedals Venedigt over Agerbek, hvoraf dette Vers er tagen, slutter med følgende Ord:

„Tak, for hvad i Jesu Christi Tro
Vi delte her paa Jorden sammem —
Hist skal vi dele Himlens Gammen“.

I disse Ord er jo antydet baade Grundvolden og Maalet for et godt velsignet Menneskeliv, og i den Forstand udtrykker de ogsaa Hensigten med denne Skildring af Præsten Hans Agerbeks Liv og Betydning.

Hillerslev Præstebolig i Januar 1909.

J. Jensen-Hammer.

Som skriftlige Kilder til denne Skildring er foruden de alt nævnte, brugt Fr. Nygaards Skildring af Præsten Hans Agerbek i Tidsskriftet „Danskere“ 1888, samt Stiftprovst Svitzers „Agerbeks Minde“ 1869.